

ОБУЧИТЕЛНИ ПРАКТИКИ В ПРЕПОДАВАНЕТО ПО ХУМАНИТАРНИ НАУКИ И ТЕМИ ЗА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В ЦИФРОВА СРЕДА

Гл. ас. д-р Стоянка Балова-Цветкова

Софийски университет

Ас. д-р Моника Панайотова

Университет за национално и световно стопанство

Резюме. Статията има за цел да представи съчетание от методи и техники в ефективни обучителни практики за преподаването на хуманитарните науки, и в частност – теми за Европейския съюз, в цифрова среда, които и в бъдеще да подпомогнат процеса по усвояване на знания от страна на студентите. Представени са някои иновативни обучителни инструменти, като видеосподеляния, симулации, „мисловни карти“ и дискусиите в „малки“ виртуални стаи или чрез платформи като slido.com. Статията се базира на авторско проучване сред студентската аудитория. Използвани са методите на анализ и синтез на първични и вторични източници на информация, обобщение, индукция и дедукция и методът на честотното разпределение.

Ключови думи: обучителни практики; онлайн обучение; хуманитарни науки; ЕС; цифрова среда

Едно от най-често използваните определения след пандемията е терминът „ново нормално“. Новото нормално в образованието е свързано с увеличеното използване на онлайн инструменти за обучение и в търсенето на иновативни подходи, които да използват по ефективен и по-интегриран начин различни методи и техники. Пандемията от COVID-19 предизвиква нови начини за учене и преподаване, трансформирайки традиционни обучителни методи в дигитални.

Както при повечето техники на преподаване, онлайн обучението също има свой набор от положителни и отрицателни страни. Безпрецедентната пандемична ситуация постави на изпитание образователната система, тъй като учебният процес премина изцяло в цифрова среда за дълъг период от време и в условия на физическа изолация. Комплексният характер на предизвикателствата породил необходимостта от търсене на иновативен подход от преподавателите. Именно затова, статията има за цел да представи съчетание

от методи и техники в ефективни обучителни практики за преподаването на хуманитарните науки, и в частност – теми за Европейския съюз, в цифрова среда, които и в бъдеще да подпомогнат процеса по усвояване на знания в областта в български, европейски и международни университети.

За целите на публикацията са прилагани методи на анализ и синтез на първични и вторични източници на информация, обобщение, индукция и дедукция и методът на честотното разпределение.

1. Теоретична обосновка на изследването

В първата част на публикацията ще бъдат разгледани трансформацията на средата, ролята на преподавателя и промяната в обучителните практики.

Според *Cambridge Dictionary* под самия термин „педагогика“ разбираме изучаване на методите и дейностите на обучението. Преподаването е комплекс от теоретични знания и практически умения, които преплитат в себе си необходимостта от адаптиране към постоянно променящата се среда.

Нуждата от знания е в основата на човешкото оцеляване и развитие на цивилизацията. Още от древните времена хората от поколение на поколение са осъзнавали необходимостта от учене и преподаване, търсене на информация и изобретяване на нови технологии за реализирането им.

През последните 20 години интернет се превръща в най-голямата и най-достъпна база данни с информация, създавана някога. Технологичното развитие промени начина, по който хората комуникират, правят бизнес, усвояват знания и умения. Нещо повече, развитието на дигиталните технологии подпомага процеса по преобразуване на традиционната класната стая във виртуално пространство за учене. Пандемията от COVID-19 ускори процеса на тази трансформация. Това обуславя необходимостта от въвеждане на теоретични рамки на концепцията „обучение във виртуална среда“.

Базирайки се на концепцията на *India Education*, онлайн образованието е „електронно поддържано обучение, което разчита на интернет за взаимодействие между преподавател – ученик/студент и разпространение на учебни материали“ (*India Education*). Според *Стоянка Георгиева-Лазарова* електронното обучение е „съвкупност от специфични учебни дейности и трансфер на информация, опосредствани от електронни платформи, улеснени от интернет“ (*Georgieva-Lazarova 2021*). В литературата се срещат и други термини, като компютърно базирано обучение, уеб базирано обучение, интернет обучение, е-обучение и пр.

Джордж Пискурич прави разделение на видовете електронно обучение, като ги разделя на асинхронно и синхронно (*Piskurich 2015*). Настоящият анализ се базира на проучване, реализирано в синхронна среда (виртуална учебна зала), за която е характерно онлайн присъствие на обучаемите и преподавателя по едно и също време в конкретна уеб базирана платформа.

Освен трансформация в обучителната среда при електронното обучение е налице и промяна в характеристиките на основните субекти в комуникативния процес – оратор (в лицето на преподавателя) – реч (лекция, обучителен продукт) – аудитория (студентите).

Янка Тоцева изследва връзката между педагогиката и реториката (като комуникативен процес). Тя представя учителя като оратор, който е „точно определена фигура с държавно регламентирано образование, професионално-педагогическа компетентност, конкретни права, задължения, отговорности“ (Totseva 2022). С преминаването към образование в дигитална среда неговите задължения и отговорности нарастват. Освен познаване на традиционните педагогически практики и учебния материал преподавателите следва да при тежават дигитални компетенции, чрез които да организират структурно и съдържателно провеждането на учебния курс. Поради спецификите на средата в онлайн обучението се разчита основно на вербалната комуникация от страна на оратора преподавател.

Характерно при хуманитарните науки е използването на методи, които са предимно критични или спекулативни (абстрактни), т.е. липсват емпирични подходи, каквито са налице при естествените науки. Именно затова, за да бъде общуването ефективно и използваната методология да води до усвояване на знания, тук идва мястото на втория компонент от комуникативния процес – начина на представяне на учебния материал. Обучението в цифрова среда предлага редица възможности и инструменти, които водят до ефективен начин за усвояване на знания. Чрез разширяване на лекционния курс ***отвъд традиционната презентация намират място видеосподеленията, симулациите, „мисловните карти“ и дискусиите в „малки“ виртуални стаи или чрез платформи като slido.com.*** Важно е да се отбележи, че когато преподаването от учебната зала се пренася в онлайн среда, то е налице само промяна в учебната среда, т.е. това не трябва да бъде за сметка на учебните ресурси. Те обаче трябва да бъдат адаптирани към цифровата среда. В следващия етап на настоящата публикация са разгледани подробно онези онлайн обучителни практики, които подпомагат усвояването на знания и умения от страна на студентите хуманитаристи.

Третият субект в комуникационната верига е аудиторията (студентите). Според Янка Тоцева, „аудиторията в очертавания на педагогическата реторика може да бъде диференцирана по възрастов признак на предучилищна, началноучилищна, средношколска и студентска аудитория“ (Totseva 2022). В изследването аудиторията е студентска, с профил хуманитарни науки. По отношение на характеристиката, можем да обобщим, че студентите съставляват индиректна аудитория, за която е специфично, че физически не присъства на едно и също място с оратора (преподавателя), а комуникативният процес се осъществява посредством опосредстващо звено, в случая – през интернет.

Според *Нели Стефанова* индиректната аудитория е „лишена от вътрешногрупово взаимодействие, доколкото нейните членове са разпръснати в пространството“ (Stefanova 2015). Именно това се явява и основното предизвикателство пред преподавателя – да задържи вниманието на обучаемите за по-дълъг период от време. Затова е наложително учителите да поднасят учебното съдържание по интерактивен начин, чрез различни методи и инструменти, които виртуалната среда предлага, за да може да ангажират вниманието на студентската аудитория и да допринесат за постигането на добри образователни резултати.

Като обобщение на теоретичната обосновка следва да се изведе, че с променящата се среда на обучение се променя и ролята на преподавателя. От основен презентатор и създател на съдържание функцията му се измества към модератор-фасилитатор, който подпомага процеса по усвояване на знания и умения, използвайки цифрови инструменти. Повечето преподаватели комбинират различни методи на презентиране на учебните ресурси в зависимост от целите и нуждите на студентската общност. В цифрова среда обаче, за да бъде ефективен процесът по усвояване на знания и умения, преподавателят следва да има насочваща роля, а основен активен субект трябва да бъде студентската аудитория.

2. Методи на преподаване и в цифрова среда

Според *Рут Кларк и Ричард Майер* ангажираността е в основата на ефективното учене. Те я определят като значимо психологическо взаимодействие между обучаемия и учебната среда, което насърчава постигането на учебната цел (Clark, Mayer 2002). Авторите пишат за две форми на ангажираност – поведенческа и психологическа. Под поведенческа описват всяко действие на обучаемия по време на учебния процес, като създаване на писмено или устно обобщение на предадения материал по време на курса (Clark, Mayer 2002). Следва да се допълни, че поведенческата активност може да се свърже и с метода **учене чрез преживяване**, който търпи ефективна трансформация като обучителна практика в цифрова среда.

Методът е приложим в онлайн обучението при хуманитарните науки, тъй като самият процес по усвояване на знания се реализира посредством трансформация на личния опит. Студентът разсъждава върху минали знания, прави критичен анализ, отсявайки важното, което трябва да запомни, и на по-късен етап прилага новопридобитото знание. Като ефективни практики тук отличаваме симулативните казуси при усвояване на знания и умения в преговорен процес, дебати, разрешаване на конфликтни ситуации. Тази обучителна практика се фокусира върху обучаемите, които отразяват опита си чрез разрешаване на предварително зададени казуси, така че да придобият концептуална представа и практически опит. От тех-

ническа гледна точка, методът може да се реализира чрез разделяне на студентите в „малки виртуални групи“, които всяка уеббазирана платформа предлага.

Друг ефективен инструмент при усвояването на знания в областта на хуманитарните науки се явява споделянето на **презентация с включени видеовръзки**. Учебната презентация е основната структурна единица при създаването и споделянето на учебно съдържание в академичното обучение. При електронното обучение обаче следва да имаме предвид някои особености. Дългите текстове трудно задържат вниманието на студентската аудитория. Затова е добре текстовият формат на презентациите да бъде ограничен, а на негово място да бъдат поместени видеовръзки, служещи за примери. Видеосподелянето подпомага разбирането на по-сложни концепции, илюстриране на абстрактни принципи, демонстриране на различни процеси. Освен това видеозаписът е добър инструмент за развиване на интелектуални и практически умения, необходими в дигиталната ера. Не на последно място, видеосподелянето ангажира вниманието на студентската аудитория много по-ефективно от презентирането на писмен текст. Резултатите от анкетното проучване затвърждават още веднъж тези твърдения.

Симулациите са друг ефективен метод за усвояване на съдържание в онлайн среда. Те са свързани с дидактическият подход на експерименталното обучение и разчитат на принципа, че основно два фактора допринасят за резултата на такъв тип обучение – предишен опит и критичен поглед върху проблемните модели. Симулативният модел дава възможност на студентите да добият представа за усещането при сблъсък с нови правила, ценности, нагласи, модели на общуване. Те подпомагат осъзнаването на различни реалности, поставяйки ги в реални ситуации, стимулирайки ги да търсят и прилагат алтернативни решения.

Връщайки се към концепцията на *Рут Кларк и Ричард Майер* във връзка с ангажираността, следва да бъде споменато, че към психологическата ангажираност между обучаемия и учебната среда може да бъде отнесено използването на т.нар. „*мисловни карти*“. Те се явяват инструмент, който лесно може да се трансформира във виртуалното пространство като удобен начин за изобразяване на общи групови идеи с помощта на схема. Първосъздател на метода е британският психолог *Тони Бюзан* и първоначално е разработен като начин за по-бързо усвояване на знания (Buzan 2011). Чрез преминаване на обучението в цифрова среда и в контекста на дигиталната трансформация в бизнеса се появяват редица софтуери, които предлагат безплатното използване на инструмента. Чрез уеббазирана система е възможно да бъде създадена мисловна карта, която позволява на студентите да организират идеите си чрез изображения, различни цветове, ключови думи и текстови абзаци. Методът е особено приложим при усвояването на знания и организирането на вербал-

ни изяви от страна на хуманитаристите, тъй като предоставя възможност по креативен и организиран начин да изразят мислите и идеите си, както и да представят по-сложни концепции.

Техниките на TED (T – technology, E – entertainment, D – design) са изследвани от *Кармайн Гало* и спомагат за създаване на вдъхновяваща презентация, достигаща до умовете и сърцата на аудиторията. Те са разделени на три групи: „емоционални“ – докосващи сърцето, „нови“ – учещи на нещо ново, „запомнящи се“ – представящи съдържанието по незабравим начин, докосвайки по възможност всички сетива презентации. Деветте общи елемента, които *Кармайн Гало* идентифицира на база на интервюта със специалисти по невронауки, психолози и експерти по комуникации, както и на TED, подчертават важноста както на съдържанието и това, което аудиторията ще научи, така и на емоцията и въображението, което една презентация следва да провокира, предлагайки ѝ визуално пътешествие и създавайки преживяване за сетивата. Тези елементи са организирани според вече представените три групи:

- емоциони, където презентаторът следва: да демонстрира добро познаване на тематиката, освобождаване силата на потенциала му и влагане на страст в нейното представяне; да усъвършенства умението да разказва свързани с темата на презентацията истории; да се упражнява многократно преди излизане пред аудитория, докато начинът на представяне не стане като за пред близък приятел, създавайки емоционална хармония със слушателите и спечелвайки доверието им;

- нови, където публиката следва да бъде запозната с: нова информация – да придобие ново знание; по запомнящ се начин – чрез който презентаторът представя своите ключови послания; карайки я да се усмихне;

- запомнящи се, съгласно които: ако представянето трае повече от препоръчителните 18 минути, на всеки 10 минути следва да бъдат включвани истории, видеоклипове, демонстрации; презентацията следва да е мултисензорно преживяване, създавайки визуален отпечатък върху съзнанието на човек.

Сред другите важни елементи за една успешна презентация, които очертава Гало, са: слайдове с основни точки (по възможност 3), но не и подточки; не повече от 40 думи с първите 10 слайда; използване на визия за засилване на думите, а не за повтарянето им; включване на снимки или образи за фон при показване на графики, таблици, диаграми; превръщане на важната статистика в подкрепа на съдържанието във визуално привлекателна (Galo 2018).

В обобщение може да се каже, че изборът и съчетаването по нов и интегриран начин на подходящи учебителни методи е ключов момент в дизайна на един учебен курс. Голяма част от представените инструменти, методи и техники могат да бъдат използвани при традиционното обучение (лице в лице), но тяхното умело съчетание в ефективни учебителни практики за преподава-

нето на хуманитарните науки, и в частност теми за Европейския съюз в цифрова среда, ги превръща в ключов елемент по отношение на ангажираността на студентската аудитория в онлайн пространството. Това, само по себе си, води до повишаване ефективността на усвояване на знания и умения по много по-интерактивен и мултисензорен начин.

3. Обучителни практики за преподаване на хуманитарни науки и теми за Европейския съюз. Анкетно проучване и анализ

След като бе разгледана темата на настоящата публикация от теоретична гледна точка и бяха посочени някои методи, приложими за преподаване и в цифрова среда, следващ момент във фокуса на внимание следва да бъде съчетанието на тези методи в обучителни практики за преподаване на хуманитарни науки и теми за Европейския съюз, както и резултатите от проведеното анкетно проучване доколко тяхното прилагане се оценява положително от студентите.

Обучението по хуманитарни науки и в частност по теми за Европейския съюз предполага както формиране на специфични знания по широк кръг от теми и въпроси, така и изграждане на определен начин на мислене, светоусещане и ценностна система. За него са приложими мислите на:

– Сократ, който споделя, че: „*обучението е запалване на пламък, а не пълнене на съд*“;

– Айнщайн, който казва, че: „*знанието съществува под две форми – безжизнено, съхранено в книгите, и живо – в съзнанието на хората. Втората форма е все по-основната. Първата, колкото и да е необходима, е на второ място по значимост*“ (Einstein 2018);

– Антоан дьо Сент-Екзюпери, според когото „*ако искаш да построиш кораб, не започвай да караш хората да събират дъски, да разпределят работата и да дават заповеди. Вместо това ги научи да копнеят за огромното и безкрайно море*“.

Съществуващ риск е понякога обучението по хуманитарни науки и европейски въпроси да бъде сведено до автоматично възпроизвеждане на историческа, нормативна или фактологическа информация, без студентът да може да вникне в дълбочина и в практическото приложение на преподавания материал. Преподаването на теми, свързани с Европейския съюз, е изкуство, което следва да формира по-широка европейска идентичност у обучаемия, да го вдъхнови с ярки личности от историята на ЕС, да го въведе в механизма за взимане на решения на национално и наднационално ниво, вкарвайки го виртуално в европейските институции, запознавайки го с изказвания, интервюта на европейски лидери и вземащите решение, с отражението на общите европейски политики върху ежедневието на гражданите, икономиката и обществото.

Често именно поради не достатъчното използване на пълния потенциал на обучителните методи и практики, ЕС се възприема като комбинация от сложен механизъм за взимане на решения, обемна нормативна основа, теоретични постановки, политики и инициативи, представени неатрактивно чрез употребата на сложна терминология, технократски стил и/или на т.нар. „брюкселски жаргон“. Това кара студентите да наизустяват и възпроизвеждат учебния материал, без да вникнат в същността на материята и да могат след това да я използват в практиката и ежедневието си.

Когато бъде запален пламъкът у студента за духа и ценността на европейския проект, когато бъде вдъхновен да мечтае за безкрайността на европейската интеграция и нейната положителна трансформативна сила за отделните държави, Европа и света, когато бъде запомнена неговата история през „житейската библиотека“ на бащите основатели, разбрани начинът на функциониране и въздействието на политиките чрез практически примери, казуси, симулационни игри и видеоматериали, едва тогава се формира „живо знание“, оставащо в съзнанието на обучаемите.

На база на гореизложеното и с оглед на необходимостта от адаптирането на обучителния процес към спецификите на цифровата среда поради пандемията от COVID-19 по начин, по който учебното съдържание да остане атрактивно, лесно за разбиране и усвояване, през четирите семестъра на 2020/2021 и 2021/2022 г. двамата автори прилагат в своята практика в катедрите по „Международни отношения“ на УНСС и „Реторика“ на СУ различни традиционни, активни и интерактивни методи на преподаване.

По този начин те използват във формалното университетско образование методи на неформалното обучение, успешни обучителни техники като „мисловните карти“ на *Тони Бюзан*, на „говори като на TED“ на *Кармайн Гало*, инструменти на комуникационните и информационните технологии, поставяйки във фокуса на внимание преживяването на участниците в процеса и усвояването на ценни знания и умения в областта на хуманитарните науки.

Комбинацията от тези обучителни методи и практики, съчетани с инструментите за работа в цифрова среда, цели ефективното провокиране на двете мозъчни полукълба на обучаемия – лявото, свързано с логиката и аналитичната способност, и дясното, свързано с въображението, творчеството, емоциите.

Така една лекция, създадена в PowerPoint и преподадена в уеббазирана платформа, може да бъде съставена от следните няколко компонента: формулиране на три до пет основни точки, тяхното развиване по балансиран начин, използвайки техниките на TED, включване на видеоматериали в подкрепа на ключовото съдържание, използване на казуси и истории на вдъхновяващи личности, които имат отношение към темата, кратко финално събеседване с въпроси и отговори и обобщаване на най-ценната информация в „мисловна карта“.

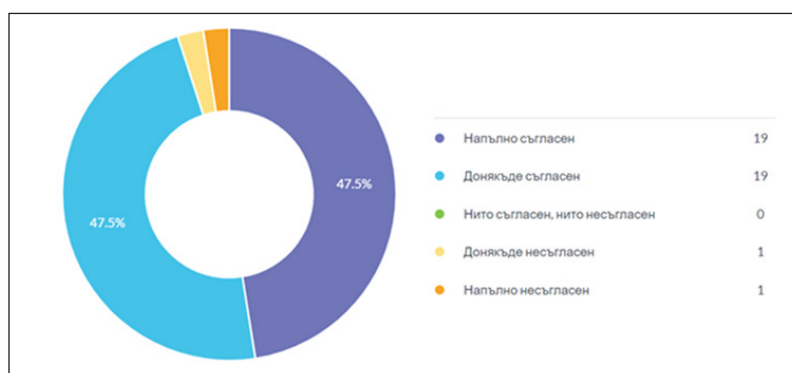

Фигура 1. Видове инструменти, използвани в онлайн обучението

За да може да бъде направен анализ на горепосочения подход на обучение, в периода април – юни 2022 г. е проведено допитване сред 40 студенти в областта на хуманитарните науки и европейските въпроси както в бакалавърска, така и магистърска степен. 90% от респондентите са на възраст 19 – 30 години, а останалите 10% са между 31 и 45 години. Мнозинството от тях се обучават в бакалавърска степен по специалностите „Европейска политика и икономика“ и „Международни отношения“ в УНСС, а останалите са обучавани в дисциплините „Европейска интеграция“, „Реторика“ и „Философия“ в Софийския университет.

Чрез прилагане на метода на честотното разпределение са генерирани резултати, които имат своята добавена стойност към анализа както за начина на преподаване, така и за усвояването на знания по хуманитарни науки и теми за Европейския съюз в цифрова среда.

95% от респондентите отговарят положително, че преподавателите са адаптирали учебните материали за работа в цифрова среда (47,5% са „напълно съгласни“ с това твърдение, още толкова са „донякъде съгласни“). Двама от анкетиранияте са в диапазона от „донякъде несъгласни“ до „напълно несъгласни“.

Фигура 2. Считате ли, че преподавателите са адаптирали учебните си материали за работа в дигитална (цифрова) среда?

Всички респонденти оценяват като полезно използването на презентация – PowerPoint, в процеса на преподаване на учебния материал в цифрова среда. 55% споделят, че за тях инструментът им помага да се съсредоточат и да разберат по-добре темата на лекцията. 45% отбелязват, че от важно значение за полезността на PowerPoint е и начинът, по който е поднесена самата презентация.

Фигура 3. Как оценявате използването на (PowerPoint) презентация при преподаване на учебния материал в дигитална (цифрова) среда?

Като най-подходящ формат на лекция в дигитална среда 80% от анкетираните посочват: презентация, базирана върху три до пет основни точки, комбинирана с видеоматериали, истории от практиката и кратко събеседване с въпроси и отговори. 17,5% отбелязват: презентация, базирана на три основни

Фигура 4. Кой формат на лекция в дигитална (цифрова) среда считате за най-подходящ?

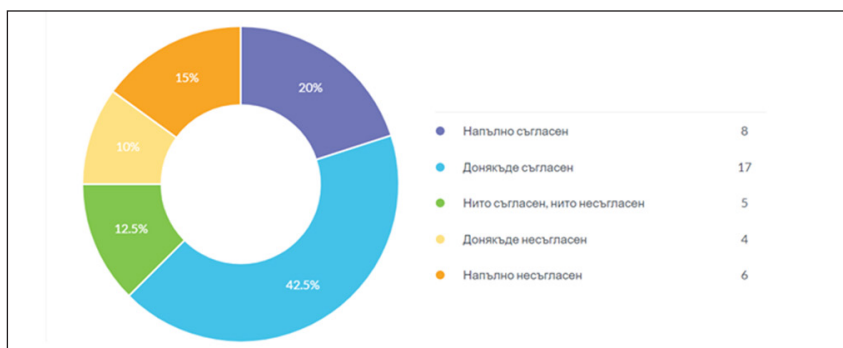
точки и последвана от кратка сесия – въпроси и отговори, а само един от респондентите споделя, че предпочита да не бъдат използвани аудио-визуални и презентационни инструменти, а лекцията да е изцяло под формата на събеседване с аудиторията.

82,5% от респондентите отговарят, че по-лесно запомнят информацията, когато е представена чрез снимков материал, текстова част, видеоматериали, казуси и похват „мисловни карти“. Едва 15% от анкетираните считат, че помнят по-добре учебния материал, когато е представен чрез думи и текстова част. Само 1 респондент споделя, че запомня по-лесно, когато информацията е представена само чрез снимки и аудио-визуални ефекти.

Фигура 5. Как запомняте информация по-лесно?

60,5% от респондентите считат, че обучението в цифрова среда възпрепятства придобиването на умения за говорене пред аудитория (42,5% са „до-

Фигура 6. Считате ли, че обучението в дигитална (цифрова) среда възпрепятства придобиването на умения за говорене пред аудитория?

някъде съгласни“, 20% са „напълно съгласни“). 12,5% не могат да преценят. Останалите 25% са несъгласни и не считат, че учебният процес онлайн ги лишава от възможността да придобиват ораторски способности. Студентите споделят, че им е много по-лесно да говорят и презентират в онлайн среда, тъй като нямат физически контакт с аудиторията, могат да го правят в домашна или друга комфортна обстановка и цифровите инструменти им позволяват да разполагат и използват текста по по-лесен начин. От друга страна, считат, че това ги лишава от уменията да говорят пред широка публика в офлайн среда. Затова следва прилаганият подход на обучение да се надгради, включвайки по-активно елементи, свързани с добавена или виртуална реалност.

70% от респондентите считат, че използването на видеоматериали, аудио-визуални инструменти и дигитални платформи при обучението в дигитална (цифрова) среда е полезно и им помага да се съсредоточат и да разберат по-добре темата от учебния материал.

25% отбелязват, че понякога им е полезно, а 5% споделят, че нито ми помага да разберат по-добре темата от учебния материал, нито ми пречи.

Фигура 7. Как оценявате използването на видеоматериали, аудио-визуални инструменти и дигитални платформи при обучението в дигитална (цифрова) среда?

90% от респондентите са съгласни, че включването на казуси и истории на вдъхновяващи личности, които имат отношение към темите от преподавания учебен материал, им помага да придобият по-лесно нови знания (62,5% са „напълно съгласни“, а 27,5% – „донякъде съгласни“). 7,5% не могат да преценят. Само един респондент е напълно несъгласен с твърдението.

Фигура 8. Считате ли, че включването на казуси и истории на вдъхновяващи личности, които имат отношение към темите от преподавания учебен материал, Ви помага да придобиете по-лесно нови знания?

85% от респондентите споделят, че влизайки виртуално в залите на европейските институции и виждайки основните фигури в действие, това спомага да разберат по-ефективно начина на функциониране на ЕС (45% са „напълно съгласни“, а 40% – „донякъде съгласни“). 15% не могат да преценят.

Фигура 9. Считате ли, че влизайки виртуално в залите на европейските институции и виждайки основните фигури в действие, това спомага да разберете по-ефективно начина на функциониране на ЕС?

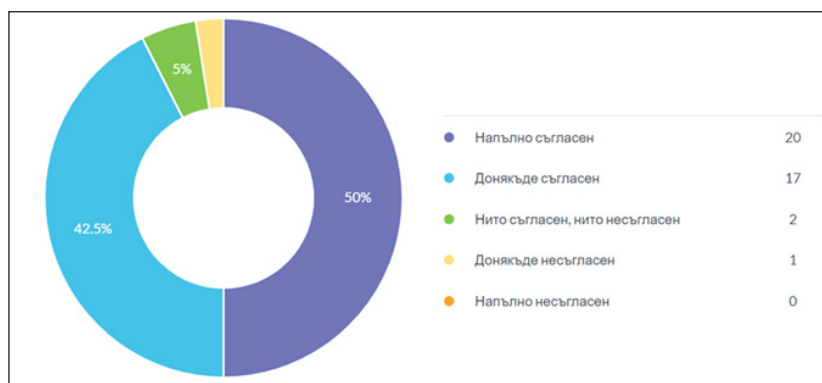
72,5% от респондентите считат, че чрез проследяването на речи на европейските лидери и на телевизионни интервюта с тях разбират по по-досъ-

пен начин същността на европейските политики (45% са „напълно съгласни“, 32,5% – „донякъде съгласни“). 17,5% не могат да преценят, а 10% са „донякъде несъгласни“ и не припознават добавената стойност от такъв елемент за подготовката и реализацията на лекция в онлайн среда.

Фигура 10. Считате ли, че през проследяването на речи на европейските лидери и на телевизионни интервюта с тях разбирате по по-достъпен начин същността на европейските политики?

92,5% от респондентите считат, че включването на документални откъси, литературни произведения със споделяния на очевидци и на музикални изпълнения, представляващи огледало на даден исторически етап, спомага

Фигура 11. Считате ли, че включването на документални откъси, литературни произведения със споделяния на очевидци и на музикални изпълнения, представляващи огледало на даден исторически момент, спомага по-лесно да научите историята на Европа и ЕС?

по-лесно да научат историята на Европа и ЕС (50% са „напълно съгласни“ и 42,5% – „донякъде съгласни“). 5% от анкетираните не могат да преценят, а един от тях е „донякъде несъгласен“.

Използваният от авторите подход (на съчетание на определени методи и техники и използването на PowerPoint, аудио-визуални медийни инструменти, уеббазирани платформи) потвърдено от респондентите – бенефициенти на представените обучителни практики, показва високи нива на одобрение и принос към по-ефективното и вдъхновяващо придобиване на знания в областта хуманитарни науки и теми за Европейския съюз в цифрова среда. Необходимият елемент на бъдещо надграждане, който се очертава, е по посока на придобиване на определени реторически умения, за което ще са нужни и инструменти за добавена и/или виртуална реалност.

В заключение, на база на гореизложеното, изводите, които могат да бъдат направени за провеждането на ефективно обучение по хуманитарни науки и теми за Европейския съюз в цифрова среда, са:

- ефективно използване на традиционни с активни и интерактивни методи на преподаване заедно с цифрови инструменти превръща учебното съдържание в атрактивно, лесно за разбиране, усвояване и запомняне;

- съчетаването по нов и интегриран начин на подходящи обучителни методи е ключов момент в дизайна на един учебен курс, запалвайки пламъка за усвояване на нови знания, провокирайки въображението на студентите и доближавайки ги до практическото приложение на изучаваните от тях дисциплини;

- наличие на: дискуссионни сесии, приложения или платформи (по подобие на Slido.com) за въпроси и отговори, които подобряват ангажираността по време на виртуални лекции; стимулационни игри, истории от практиката и от „житейската библиотека и/или казуси; кратки видеоматериали в подкрепа на представяното съдържание; „мисловни карти“, позволяващи чрез визуализация да бъде синтезирана и схематизирана ценна информация; техниките на TED, характерни за най-добрите комуникатори, превръщат презентациите в мултисензорно преживяване и формират „живо знание“, оставащо в съзнанието на обучаемите.

БЕЛЕЖКИ

1. CAMBRIDGE DICTIONARY. [online]. [viewed 11 July 2022]. Available from: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/pedagogy>
2. INDIA EDUCATION PLATFORM. What is online education? [online]. [viewed 11 July 2022]. Available from: <https://indiaeducation.net/online-education/articles/what-is-online-education/>

ЛИТЕРАТУРА

- АЙНЩАЙН, А., 2018. *Никой не ме разбира, но всеки ме харесва*. София: Пергамент Прес.
- Бюзан, Т., 2011. *Как да уча и запомням лесно*. София: СофтПрес.
- ГАЛО, К., 2018. *Говори като на TED. 9 тайни от водещи умове в света как да говорите пред публика*. София: Рой Комюникейшън.
- ГЕОРГИЕВА-ЛАЗАРОВА, С., 2021. *Педагогически аспекти на електронното обучение*. Велико Търново: Св.св. Кирил и Методий.
- СТЕФАНОВА, Н., 2015. *Кратък терминологичен справочник по обща и политическа реторика*. София: Св. Климент Охридски.
- ТОЦЕВА, Я., 2022. Педагогическа реторика и педагогическа комуникация. *Реторика и комуникации* [online]. №52 [viewed 11 July 2022]. Available from: DOI: 10.55206/AFJH2836
- CLARK, R., MAYER, R., 2002. *e-Learning and the Science of Instruction: Proven Guidelines for Consumers and Designers of Multimedia Learning*. San Francisco: Pfeiffer.
- PISKURICH, G. 2015. *Rapid Instructional Design*. San Francisco: Pfeiffer.

REFERENCES

- EINSTEIN, A., 2018. *Nikoi ne me razbira, no vseki me haresva*. Sofia: Paragament Press [in Bulgarian].
- BUZAN, T., 2011. *Kak da ucha I zapomniam lesno*. Sofia: SoftPress [in Bulgarian].
- GALE, K., 2018. *Govori na TED. 9 tayni ot vodeshti umove v sveta kak da govorite pred publika*. Sofia: Roy Communication [in Bulgarian].
- GEORGIEVA-LAZAROVA, S., 2021. *Pedagogicheski aspekti na elektronnoto obuchenie*. Veliko Tarnovo: St.st. Kiril i Metodii [in Bulgarian].
- STEFANOVA, N., 2015, *Kratak terminologichen spravochnik po obshta I politicheska retorika*. Sofia: Universitetsko izdatelstvo St. Kliment Ohridski [in Bulgarian].
- TOTSEVA, Y., 2022. *Pegagogicheska retorika i pedagogicheska komunikatsia. Retorika I komunikatsii*. [online]; no. 52 [viewed 11 July 2022]. Available from: DOI: 10.55206/AFJH2836 [in Bulgarian].

EDUCATIONAL PRACTICES IN TEACHING HUMANITIES AND EU STUDIES IN A DIGITAL ENVIRONMENT

Abstract. The article aims to present a combination of methods and techniques in effective teaching practices for the teaching of the humanities and topics about the European Union in a digital environment, which will continue to support the process of knowledge acquisition by students in the future. Some innovative training tools are presented such as: video sharing, simulations, “mind maps” and the discussions in “small” virtual rooms or through platforms such as “slido.com”. The article is based on the author's research among the student audience. The methods of analysis and synthesis of primary and secondary sources of information, generalization, induction and deduction and the method of frequency distribution were used.

Keywords: teaching practices; online learning; humanities; EU; digital environment

✉ **Dr. Stoyanka Balova-Tzvetkova**

WoS Researcher ID: 3369559

ORCID iD: 0000-0002-8705-614

Department of Rhetoric

Sofia University

Sofia, Bulgaria

E-mail: balova@uni-sofia.bg

✉ **Dr. Monika Panayotova**

ORCID iD: 0000-0003-3370-965X

Department of International Relation

University of National and World Economy

Sofia, Bulgaria

E-mail: monika.panayotova@unwe.bg